

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК МІСТ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ В XI–XV ст.

Полищук А. О.

*здобувачка вищої освіти I курсу магістратури,
факультет історії, політології та міжнародних відносин,
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

Михальчук Р. Ю.

*кандидат історичних наук, доцент,
професор кафедри всесвітньої історії,
факультет історії, політології та міжнародних відносин,
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

Поява міст в Західній Європі було прогресивним явищем в Середньовіччі. Перші феодальні міста сформувалися з поселень Римської імперії. В XI ст. в Італії це були Венеція, Піза, Генуя, Неаполь, Флоренція тощо, у Франції в X ст. – Марсель, Арль, Тулуза та ін. Найбільша їхня кількість припадає на XIII–XIV ст., коли їх загалом налічувалося більше 200.

За міським правом повноцінним міщанином вважався той, хто мав у місті власний будинок. Величина маєтку свідчила про його суспільне значення власника [4, с. 97]. Сучасні дослідники стверджують на окремих характеристиках, що об'єднували містян в своєрідну спільноту. Наприклад, у пізньосередньовічних містах Фландрії така спільність поведінки допомагала під час повстань, як колективний прояв гніву [3, с. 140].

В X–XV ст. міста Західної Європи виконували важливі економічні функції. Порівняно з селом, місто ставало рушійною силою розвитку економіки краю завдяки ролі ринку як великого торгового центру.

Більшість людей в містах були задіяні у сфері виробництва. В XIII ст. досягнуто достатнього розвитку поділу праці ремісників. Наприклад, в Парижі існувало до 300 спеціальностей (з них – 22 види металообробних ремесел). Найбільш поширеними ремеслами були виплавка й обробка металів і текстильне виробництво.

Текстильне виробництво в Південно-Західній Європі, у Фландрії і Північній Італії стимулювало розвиток суміжних виробництв, таких як

виготовлення рослинних барвників (марени, вайди, пурпуру). Велику частину цих товарів експортували.

В містах Франції текстильне ремесло було представлене бавовняними та легкими тканинами, які експортували на Схід. В XV ст. грецькі та італійські ткачі започаткували виробництво шовку. Основними центрами вовняного виробництва у середньовічній Європі були райони Фландрії і Флоренції. В північноіталійських містах і деяких містах Франції (Ліон) розвивалося шовковиробництво, що було запозичене в країнах Сходу.

Загалом виробництво простих тканин набуло поширення в невеликих містах, а більш складне професійне виробництво тканин – в розвинених текстильних центрах. Наприклад, відомо, що найбільшою гільдією текстилю Перуджі в XV ст. була *L'arte della lana*, яка спеціалізувалася на вовняних тканинах. Також, на території міста функціонувала гільдія *L'arte della bambagia*, яка займалася виробництвом бавовни. Згодом ці гільдії об'єдналися в гільдію *L'arte dei tessitori* [1, с. 109]. Загалом, зростання виробництва гільдій залежало від багатьох чинників. Наприклад, дослідник А. Кіссен зазначав, що в Лінкольні найбільший приріст гільдій припадав на 1330-ті рр. – до початку чуми [5, с. 130].

В середньовіччі, де відбувалися постійні війни, існувала нагальна потреба виробництва зброї. Тому в цей період розвинулася металургія. Великого, індустріального масштабу виробництво металу та металообробки відбувалися в німецьких містах. Саме там більшість виробленого металу йшла на виготовлення зброї. Ремісник був товаровиробником, вів своє господарство без застосування найманої праці.

Розвиток із XIV ст. артилерії, використання замість кольчуг цільних металевих амуніцій зумовили великий попит на метал. Однак найбільшим досягненням в індустріальній сфері було винайдення пороху і вогнепальної зброї. Перші гармати відомі з початку XIV ст.

Великого поширення набуває будівництво споруд з каменю (собори, церкви, замки, мости). Це зумовлювало необхідність становлення та розвитку нових і традиційних ремесел. Мистецтво будувати перетворювалось на науку.

Розвиток торгівлі активізувало суднобудування. На пн. Західної Європи споруджували кораблі для перевезення дерева, зерна. В XII–XIII ст. вже будували кораблі підвищеної вантажності (ганзейські

коккі). У Венеції будували галеаси (торгові кораблі водотоннажністю до 200 т.).

Важливим досягненням технічного прогресу в період Середньовіччя було застосування водяних млинів у виплавці металу, сукновиробництві, пивоварінні, обробці шкіри, борошномельній справі тощо.

Слід зазначити, що статус торгівця в Середньовіччі був нижчим, ніж статус кліру та знаті. Вважалося, що торговець – це людина, яка присвятила себе зискові. Про торгівців в тогочасній літературі задував Жак ле Гофф. Пишучи про різні періоди в описі торгівців в церковній літературі, він зазначав, що в до схоластичний період їх традиційно змальовували негативно [2, с. 80-81].

Значного поширення в середньовічних містах набула тенденція до об'єднання осіб суміжних професій в цехи, гільдії та братства. Цехи в Західній Європі виникли майже одночасно з містами: в Італії приблизно в X ст., у Франції – наприкінці XI – на поч. XII ст., в Англії і Німеччині близько в XIII ст. Таким чином в XIV ст. в Парижі вже було 350, у Лондоні – 60, а в Кельні – 50 цехів. Їхні права закріплювались статутами, пожалуваннями, постановами міських властей тощо.

Такі організації самостійних дрібних майстрів (цехи) допомагали їм захищати свої інтереси від феодалів, а також від конкуренції сільських ремісників і майстрів з інших міст. Цехи утверджували монополію на певний вид ремесла, встановлювали контроль над виробництвом і продажем товарів ремісників, регулювали відносини майстрів із підмайстрами та учнями. В цехах кожний ремісник працював у власній майстерні своїми інструментами та сировиною. Ремесла передавались спадково та були сімейною таємницею. У майстерні практично не було поділу праці, він визначався ступенем кваліфікації. Позацехову діяльність у більшості переслідували. У майстернях працювали її власник-майстер, один або два підмайстри і кілька учнів, однак членом цеху був тільки майстер. Щоб стати членом цеху, спочатку потрібно було пройти низові ступені.

Згідно зі статутами цехів, кожен майстер повинен виробляти продукцію лише відповідного виду, розміру, якості й кольору. Майстрам заборонялося виробляти більше продукції, або ж робити її дешевшою, оскільки це загрожувало роботі інших майстрів. До певного часу цехова організація захищала монополію міських

ремісників, сприяла спеціалізації та кваліфікації простого товарного міського виробництва.

Цехи, будучи також релігійною організацією, мали церкву, каплицю. Усі свята цехи проводили разом. Як об'єднання економічного характеру, цехи в Західній Європі до кінця XIV ст. відігравали прогресивну роль, відповідаючи досягнутому рівню продуктивних сил. Однак з кінця XIV ст., коли розширювався внутрішній та зовнішній ринок, вони стали загрозою технічному прогресу, оскільки прагнули зберегти малі виробництва, а також заважали вдосконаленню виробничих процесів через побоювання конкуренції. Згодом в цехах виділялися заможна верхівка і прошарок бідних майстрів, які повинні були працювати на власника великих майстерень.

Отже, міста в Середньовіччі відігравали значну економічну роль, розвитку товарно-грошових відносин. На зміну натуральному господарству приходить товарне виробництво з вільною конкуренцією. Торгівля була каталізатором економічного розвитку в місті, де розвивалися більш прогресивні форм господарювання, ніж у селі. В цей час закладаються основи ринкової економіки, зароджується банківська справа, вдосконалюється грошова система тощо.

Література:

1. Гоцало К. «Рушники Перуджі» пізнього середньовіччя і ранньомодерного часу: проблеми атрибуції та практика використання. *Місто: історія, культура, суспільство*. К.: Інст. історії України НАН України, Київський нац. ун. імені Тараса Шевченка, 2020. Вип. 10 (3). С. 103–119.
2. Енаф М. Ціна істини: дар, гроші, філософія. Пер. з фр. Олексія Панича. К: Дух і Літера, 2019. 512 с.
3. Морозова А. Дослідити емоції та почуття у середньовічному місті. *Місто: історія, культура, суспільство*. К.: Інст. історії України НАН України, Київський нац. ун. імені Тараса Шевченка, 2020. Вип. 10 (3). С. 137–141.
4. Олексієвець Т. Формування соціальної структури середньовічних чеських міст. *Слов'янські народи в історичному процесі: генезис проблеми*. Збірник матеріалів першої науково-практичної міжвузівської конференції. Рівне. РДГУ, 2007. С. 96–99.
5. Чепіженко В. Як жилося у середньовічному місті до та після чуми? *Місто: історія, культура, суспільство*. К.: Інст. історії України НАН України, Київський нац. ун. імені Тараса Шевченка, 2020. Вип. 10 (3). С. 127–131.